

GAZETA TRANSILVANIEI.

Braslovu 24/12 Novembre 1867.

Se prenumera la posteo c. r., si pe la DD. corespondenti. — Pentru serie 8 cr. Taca timbrala a 30 cr. de fiecare publicare.

MONARCHIA AUSTRIACA Transilvania.

Cercetarea mai de aproape a programelor lui Kossuth.

(Ved. Nr. 86)

Dela an. 1845 adica de douazeci ani a aprupa natinea romanica lupu pentru trei principia mari, care sunt: Unitatea monarchiei austriace, emanciparea civila si politica a natiunii romanesci si autonomia Transilvaniei.

Dela 20 Sept. 1865 inoace romanii vindoa a mai lupu pentru acelea trei principia a foste amerintia cu pedepa, era in unele privintia au si fosta pedepati.

In an. 1867 unitatea monarchiei fu devotata prin actele cele mai solene de stat si inlocuioa acelea sa subitaii dualismulu, prin urmare natinea romanica nu numai fu dealegata de obligatiunea de a sta pentru unitatea monarchiei asa precum o intelegea densa si mai tote celelalte popora ale monarchiei, ci ea astadi este oprita dela implinirea acestei datorie. Barbatii de statu cari tienu astadi trenele amana crediua, ca securitatea dinastiei si a monarchiei se pote garanta multu mai bine in forma precum se vede in Suetia si Norvegia, decatu in forma federalistica cu unu singuru centru, era nu cu dnoa. Fia asa precum e credintia lor. Noi inse nu pricepem nu in vomu pricepem niciodata unu lucru, adica pentru ceo dnoa dnoa se alba treabintia de a inghiti ca si unu Molochu miscarea autonoma a provincioloru, pentru ce nulice elo pe Transilvania si din care cauza natinea romanica sa fia tractata totu numai dopa buna placere, adica totu in consuetu cu legile cele forte egoistice dinainte de an 1848

Daca partia lui Kossuth voiesce in adeveru democratia curata, scutita si aparata de orice privilegiu, apoi ea trebuie se voiesca si emanciparea perfecta civila si politica a natiunii romanesci. Deca acea partia voiesca federalismulu, apoi e preste putintia ca se voiesca nulicea autonomiei Transilvaniei. De aici ar urma, ca astadi cum stad lucrurile, romanii pur catu pricepem noi si pre catu sistemulu informati, aru fi de acordu cu primele dnoa programe, nu pentru barba cea framosa a lui Kossuth, ci pentru ca pe acestea dnoa terenuri coincide interesele, pote si convictionile nostra.

Din acestea ar putea explica acelea urme de popularitate, ce au inceput a se ivi p'ntre romanii pentru Kossuth.

Veniua la a treia programa a lui Kossuth, adica la confederatiunea danubiana.

Io Nr. trecut observaracu, ca noi nu acimu, decu acea teoria a lui Kossuth si a partitiei sale va fi avendu seu nu urmatiori intru moldavoromanii si intru slavii danubiani. Acum adaugrem, ca opiniunea romanilor din acestu mare Principatu si din Ungaria o cunoosemo in acestu respectu si mai peun. De acesta necutiua inse nu avemu nici o cauza de a ne mira. Pana estimpu deabateru acestor teoriu in publicu a fosta oprita sub pedepa grele infamatoare, prin urmare a lipsitu ori ce ocaziune de a se dezvoltu spre a putea forma asupra ei unu felu de opiniune publicu. Apoi credemu cumca este invederatu inaintea ori si cu, ca decu cumva teoria confederatiunii danubiane nu este unu pruncu nascutu mortu, ci unu fetu cu vicia in sine, atunci ca este de o importanta nemarginita, prin urmare formularea ei dedese Kossuth in acestu tesoriu niciodacu nu o de ajunsa, pentru ca seti poti face o idea chiara

despre natura ei. Toama deca Kossuth si partia sa ar fi disu curatu, ca voiesce de a lungu Danaiu o federatiune de staturi (Staatenbund) seu intocmu precum a fosta a Germaniei (ca vai de ea pana in 1866), seu mai multu, adica precum sunt staturile nordamericane, inca si in acestu casu romanii era se mai intrebue pu numit a partia: Voi toti staturi federative monarhice seu republicane? Si deca voiti monarhice, sub cate si care dinastii?

Deci statulu din caselu stine, catu si pentru tractatu lui Kossuth a fosta pana a o m de o natura ca se insufe romaniloru neoredere completa, de aceea si teoriu confederatiunii sale pe unde numai apucase a fi cunoscuta mai multu ca pe forisio, a fosta primita pre catu scimu noi, cu multa receda si prepusa (suspicio).

Noi din parte-ne aflamu, ca acele prepusa ale romaniloru este justificatu din mai multe puncte de vedere; prin urmare sistemulu si a-stadi de opiniune, ca oricare din noi se rumpe lucrulu forte bine si se pazese, ca nu cumva se intru in vreo erasa. Nici unulu din noi se nu alerge dopa unu standartu, carele nu se este cunoscutu de locu, prin urmare pe acea cale se nu alba a face nimic cu Kossuth. Deci pre catu nu trebuie se rememoru neutrali in lupu o se poarta in favore principiului democraticu, in favore emancipariu nationalu si a restaurariu drepturiu teritriu, pre catu acelea se potu suferi forte bine si cu interesele dinastiei si cu ale monarchiei, — pre atata se ne speramu de propagandu unei confederatiuni, a carei infiniatere deplina mai antai dela Damnedien, apoi dela invoierea Europei; era cele care nu primesea aceste dnoa conditiiu ca absolutu recoteu, la infiniatere unei confederatiuni danubiane, acela trebuie se primesea nesmintitu si nespartatu unu a treia, carele este: Sange, sange, vali de sange, precum se exprims si „Pesti Napiu“ din 14 Nov. in articuluu se de fondu, in care se ocupa erasi cu programele lui Kossuth.

Si pentru ce atata sange? va intrebua cineva. Pentru ca Kossuth se tiene mortuistu de 14 Apr. 1849 adica elo nu mai vrea pe dinastia Habsburg; pentru elo a cerutu pe principele Napoleon de domitoriul in Ungaria si — ce se mai asoundemu pisicu in eseu, pentru elo se invoiase ca Transilvania se treca la cordu a romanica, sa ia invoiu fara a intrebue pe consintimantii sei, fara a intrebua chiaru pe romanii; n'a ingrijitu inse intru nimic si nici ca va ingrijii in totu vieti sa, pentru la unu casu de asa inasii Romanii se fia sigura mearc pe 24 ore de invasiune straina, de carnagiiu infruositate, de subjugare totala, de sortea sub care geme Polonia sfarnata.

In locu ca Kossuth se impinga pe aceste natiuni intru bellum omnium contra omnes, pentru ca erasi se remana pe alta suta de ani insoa altora popora, va face de o milie ori mai bine, deca elo si toti partisiu sei isi voru pune tote silintia si tote puterile spirituali, pentru ca aduca pre toti conductorii natiunii maghiare la cunoscentia unoru mari adeveruri istorice, care sint, ca: Ungaria si Transilvania au cadutu asupra sa grea mai virtosu din cauza, ca natiunea romanica a fosta apasata in sclavie si maltratata; ... ca ele voru fi fericitu atunci, candu natinea romanica va fi intocma pretinita si libera in oalea culturii sale; precum si: ca pana candu Moldavoromanii nu va fi siguru de independentia si integritate teritritulu seu, pans atunci oricatu de strinsu se va lega elementulu maghiaru cu celu germanu, Ungaria totu nu va fi siguru nici odinoara de independentia si liber-

tatea sa. Se spuna Kossuth compatriotiloru sei cu istoria in mana, ca Ungaria caduse sub istaganiulu torcescu din cauza ca romanii presentatiu si maltrati nu iau ajutatu la timp. Se le arate Kossuth acelea documente istorice, din care se vede, ca ori candu a su sculatua ungereni asupra nemiloru, totdeasna romanii seu stetera cu maine in sinu, seu detera ajutoriu nemiloru, sau caroru despotismulu i se para multu mai usoru deoat despotismulu de acasa, ceea ce in adeveru-asiu si aratatu. Se mai invoiu Kossuth pe ai sei, ca potu de a mai maghiariza pe romanii se o pana in euin pentru toti veaci, pentru ca elementulu maghiaru nu e capace de a las in sinu pe celu romanesc, precum nici acesta nu va putea niciodatu romanii pe eela, prin urmare actiunu de lege precum este de eca. celu din 1842 regulatoriu de limba si scole, seu l'ronce catu mai curendu in camaru cu vechitiori si se adopte in acestu respectu sansa frasa sistemulu elveticu, care singura e in stare de a ne impaca.

Pana aici ne ocuparomu mai multu cu partia lui Kossuth si cu programele politice ale ei, si certetaromu, pana la ce mesura ar putea cineva tracta cu accessi si la ce punctu ar trebui se ne despartim. Se mai analizamu si programu a partiei lui Deak seu a majoritatiu si a lui Ghyczy-Tisza? Este de priosu. Acelea dnoa partite considerate din cele dnoa puncte de vedere ale nostra in fondu sunt o unite, ele numai in eseu carea troncu si monarchia sunt desbuatate. Noi credemu ezia, ca acelea o-inteligerea este imposibile si amu dnoa ca se ne insielamu in acesta credintia nostra. Amendou sunt centraliste si ambe maghiarizatore pana la fanaticismu, un'a inse mai viciu decau alta. Ce urmeza de aici? Urmeza ca acelea dnoa partite au se mai dai cu capetele de pragulu de esu si de diosu, pana se afla, ca afara de ei mai sunt si altii in tierra. B.

Ab'a Iulia 20 Nov. Sinodulu statulu rom. catolicu e conchiamatu pe 5 Ianuaru 1868. Asteptamu ca deputatii romanii se exopereze si pentru staturile confes. romane asume edunari, cum exopersa deputatii rom. cat. pentru ai sei. — D. can. C. Papalvi inos merge la Pest'a ca deputatu. — In gimnasia el. si II se dispune a fi numai cate unu profesoru seu celu multu 2.

Clausu 17 Nov. (Nesecuritatea publica la culme). „M. Polgar“ constata, ca in timpul de facia mai de tote tienturiu Transilvaniei merge la Clusiu sciri despre talcharii. Mai de curendu la orasulu aseseu Bistritia doi locutiori de acolo au comisu unu asasinatu (Raubmord). Totu in Bistritia su furatu casa's o bani dela spitalulu regimentalulu numitu ala regeli de Olanda, era la orologiarulu G. Wachsmann inca au sparta in capu de nopte. — In Armenopolu (Gherla) unu amplioatu gati in chilii sa pe unu asasinu acoucu sub patu.

Representantiu comunalu din Clusiu a pusu 100 galbeni preminu pentru celu ce ar descopori pe asasinu omertitulu Szekevényes si a gazdoi ei sale.

In M. Osiorheiu dreptulu pumnului se facl de moda chiaru intru omeni de distinctiune. — (Desfintuarea vicariatulu gr. cat. dela Neseuda). Asia ni se scrie din o parte demna de credintia, ca mai dintr'odata cu mitropolia unita sa pusu in chestiune si acelu vicariatu si ca s'a facutu intrebatiune, deca acelu vicariatu mai este sfacere curatu interna a clerulu. Mergomu departe. —

(„Concordia“ si „Gazeta“ necitite). Totu in „M. P.“ serie unu proprietariu din comitatulu Dabaca, cumca intru

comuna vedu cineva în locuința primarului o gramada de Nri din Gazeta și Concordia necesitate, prin urmare necitite pe anul întreg.

Ce foi sunt acelea? — Le-au adusa pentru comuna. — Din banii comunei? — Se intelege. — Apoi deca le platiți, pentru ce le citiți? — Pentru ca comuna s'întrage nu este nimeni care se le citească, pentru ca intieleg limba românească nouă. —

În această comuna sunt și maghiari, aveți și vreo foie maghiară? — Nici una.

Reflexiunile care se adauga la acestu dialog în „M. P.” sunt la locuții lor, intocma precum era denunții de din Banato, unde inca s'iese pe comunele românești, ca se prenumere numai foie maghiare de coloré catolică, prin urmare nici ca le mai reproducem, ci în loc de aceea ne luam voia a observa și noi câte ceva în altu respectu. Casulu comunicatu este prea posibilu. Noi insine am vedutu în viața noastră mai multe de acestea și bine se însemnau: în toate trei limbile patriei. Ce vi s'pare, ca în totu principulu Transilvaniei din toate nationalitățile nu vei afla cititori de foi publice, cati erau un singuru diariu de cele mai mari din Viena, și în totu coprinuțulu coronei Ungrești la 15 milioane suflute nu sunt statia, cati de cea la 4½ milioane și Boemiei. M. P. știe, ca în această țiera mai sunt unele clase de oameni, ca și în cele de din urmă, care se ocupa cu lectura. E este dresimul rusine a se ocupa cu lectura. Se nu mergem la sate, se stam decumdatu pe orașe de cate 4—5—7 mii suflute, maghiari șii sasi. Cati s'abonati și citi cititori vei afla în aceleși? Cautati listele foilor maghiare și nemtești. S'au facutu probe cu nese caștele numite în batic de joan casine, ca li s'au tramisui foi gratis. Acolo le-a batutu Ddieu necitite. S'au darutu carti broșurate și inadinu netiate. Un'a din acelea, care istoria, a statu 2½ ani netiatu, prin urmare nici citita de nimeni. Intre negustorii celor care citeșce cate ceva trece de omu carele ambla după seostori și nuși canta de trebile sale. Cautati pe la comunelu și notariulu citindu este o foia din candu în candu. Poporul nu citeșce, pentru ca nici nu l'investitu nimeni.

În Aiudu, în Turd' am cautatu la asie numitele „otetori” foi publice; abia ne adușera cate o n'a. Deca la orașe merge pentru merge, ce se ne miram de saite și inca de state românești, carora mai nante nu le fusesse artatu nici se aiba școlă? Inse cine și pôte pretinde, că simplulu țieranu se pricepa ceva din foi politice? Se nu ne facem pețate. Deca prești, notari și proprietari „cultivati” nu citeșcu nimeni pe lume, ce se astepti dela sațeni? Deca omeii cu venitori de mai multe mil pare ca s'ei scutu din vederile ochiloru, candu aliti de rusine alora dau cate 2—3 fi. în favoarea literaturii, apoi cum se de ștețuulu impusutu s'aușu și despoștu?

Limba nouă limba vechie — bôl'a diace cu totulu sira. Adina mare 10 mil de secei sațeni la nou locu, citeșce articulu de fondu s. a. în limba lor și poti săi nante, ca nici nușu nu va intelege nimeni din ei. Citeșce șauilor ori și ce în limba lui Schiller și voru ata seți aforma ascultandute. Totu asa este și la noi. Seimu o alta l'ia recomandat forte multu publiculu. Din aceeași înainte cu 2 septemiani mai diaceșce voru opti exemplare chiaru la post'a de sici, dela luitu a. c. inca necese. Expeditorulu ne declară și le va remite. Mai era totu acolo cine și alte foi date uitari de cateva luni, cam 3 z cu toțelu.

Dv. sciti ce frumôș și ageru parodiza „Bolond Miksa” pe publiculu maghiaru. Toti avemu parte din aceeași; în acestu punctu omu suntemu egal. Deca aru re'nvia astadi rectorulu Apăcși Cserei János din timpulu principulu Rákoczy, șeu macar Nic. Bethlen din dilele lui Apály, me temu ca ărași ne ar-dice la totu ardelemi. . . . , tehetem, gyermeki, állati etc. —

Din com. Solnocului Interiôre.

Calatori'a Esc. Sale d. comisariu r. — Comitulu permanentu. — Școl'a principala gr. cat. din Lapsiu. — Simțierulu nobililor romeni și limba romna

Cu ocașine calatori'e Esc. Sale d. comisariu r. cont. Emanuțu de Péchy în 16 Sept. a. c. inteligință romane din Desiu și cu cale de a și manifestă simțierulu și doriu

țiele ale prin agiera de d'ose flămuri nationale, — care și corespondentele maghiaru le-au desoriat că frumôșe și din cari un'a e'ă la casa parochială gr. cat. locuința d. protopop Ioanu Coleiuru, cu inscripțiune: „So traidăca” — Cealalta în apropiare la a 4-a casa, locuința d. curatoru apremu Gavriela Manu cu inscripțiune: „Egalitate nationala, de limba și religioasă”. — Acetă combinație aru prăbine potrivita; ca ci fiindu flămurele asidiate în strata principala, pe unde au trecut Eze. Sa, ele nu au reșanu ne observate, și au lasatu ca mai profundu intipărire în totu spectatorii lor, dand'u și intelege și cu asta ocașine, la ce așira romanii în genere.

Dupa aceste la o luna, în 16 și dilele următoare a 1. Octobru comitulu permanentu și-a ținutu ședințiele trinarice, cu care ocașine afara de cetera mai multoru ordinatiuni mai nalte, alegerea unii controloru — fireșce maghiaru — langa perceptoru d. domesticu — așemenea maghiaru, — statorice preliminaru apseeloru, au venitu insute și alte d'ose obiecte de multu interesu, anulu propunere lui Ladislau Lézeși, că se i tramita lui Ludovicu Kossuth o scrisoate de încredere. Acetă propunere nu avutu vreo trei aparatori rezolunți, cari în contra ministeriulu actualu s'au înarmatu cu textulu Șloru din legile vechi ale Ungariei, dovedindu, ca ministerulu nu a avutu base de a nota pre dicitatorulu, — ăra din partea cartoria — parti'a Deákiana, și cu deosebire de cetera comiteles apremu f'u combatutu, — preste totu inse cu criare. — Venindu acea propunere la votareș f'u mai unanim respinsa. — G. Manu se abținutu de votareș în caș'a acetă.

Alu d'ose obiectu de interesu nationalu romanu f'u propunere de cetera comiteles apm. Car. de Torma, că comitulu comitatusu seib apreciositate aprobatori'a impregiurare, că esindu elu în fața locuții, se compuna d'interieles obveniente la școl'a principala gr. cat. a Lapsiului ung. spre multimareș partiloru interesate. În contra acetui propuneri se sculu în trei rânduri dn. G. Manu și demostă cu argumente tari, ca comitulu comitatusu nuși compete nicu un dreptu de amestec în afacerile acelei școl'e confesionale și acetuș, ca d. comite apremu, amestratu dicitareșale și îndreptatulu și indostaru s'prăde în caș'a acetă în intiețeluș statutoru fundationalu și a inalteloru ordinatiuni, fara a aduce înainte comitatușle s'pră debateru. Rezultatulu acetui propuneri s'a prăvedintu și propunere s'au primitu.

Petractarea acetui cause de cetera comitulu comitatusu, ne face forte ingrijitoru despre viitorulu școl'e acetui — statu de necesitate pentru școl'a și ținutulu vecinu alu Lapsiului de d'ose d. comite apremu în propunere s'a aduce înainte în urma acetă alternativă, că edificiu școliescu se va vanda prin licitațiune, și saia școl'a se incețeze? Deca parti'a interesate nu se voru cointelege? Horrendu m' d'icte! Auditi și șpuneți, ca ôre astadi nu vemu de a ne teme și a fi ingrijitari de pedecole, ce voru se ni le puie și în calca dezvoltareș intelectualu intocma că la an. 1848? Inse Ddieu din ceru nu le va șjută și școl'a eșca va șuta și în viitoru, pentru ca romanii de confesiuneș orientale se bucura de sustareș așcol'a, ca și tramita batieti de invetia, și în voru reereș niciodata petri'e edificati; potu inse pretinde ștatorulu imprimatutu ștenci, candu șii voru redică și ei o școl'a centrală, și școl'a ilor și cepata dela romanii de confesiuneș unita. — Romano-catoliciș inea nu sunt orbii de fanaticismu maghiaru și ur'a antinatională, că se dorșca încetareș școl'e acetă, la care invetia și ei cu succesu bonu, — apoi partea reformatorulu li se va da ștara în natura, deca o voru pretindeș, și de voiti în ur'ma unei sentințeș chisru indostoreș, deca va urma? Ști se o d'ic? Și acetă școl'a e producto alu absolutismulu, inca se va șterge intocma, că legile din 1863/4 pe cale șcurtu? Ajute ve Ddieu, saia d'ose omu simiti de bine pentru romanii, ca ci de engetati li covu reș ascunș Ddieu va încalci cașle și pasi voștri mai intu decutu v'ati puté ajunge un scopu necurat! Pentru sustinereș școl'e acetă au totu redicatu conventu și dn. Andreiu Franco, șezorușu școl'ic.

Protocolulu ședințieloru s'au ștatu și în limba romana, cu care ocașine vreo doi domni cu nume Miklos și Károly protestareș în contra numireș Nicolauș Carolu; dara dn. comite

apremu — li rusină cu gramatiôș! arștandulu subsciereș sa propria de Carolu de Torma. Pro incetuș vrendu s'ar d'eda cu audiulu limbei romane. Asia vedeti fratiloru, pasiți în tôta d'ic'u cu șpiritușu timpuluș înainte, și ștanceș putemu trati în pace eterna!

Nobilimeș romana — amagita odinôra și șatola de ștateaș ținționuș grolanș incepe cu incetulu se se desamagi, și nu o departeș timpulu, în care ea și va recupeș aceș pozițiuneș onorifică în caș'a natională, care o peștratu oșcol'a, cari despe o parte s'au feritu de ștratuș lui Juda venditorulu, și hôteșleș iudicoseș, ăra de ștatu nu șian bagatuș manile în știu, retrăganduse dela indostoreș de cetățianu și patriotu. — Nu o departeș timpulu, în care nobilii romanii reștoreșduseș la virtuteș ștrabunș, voru întoreș doștinuș pentru totodamaș la școl'a, cari sunt și au fostu în totu timpuluș contrariș fericiș natiuneloru romaneș în tôta claseș ei, (și șepu atoș apasa s'au folositu și luș alegereș de deputatu ștatu cu promitireș de manți de aur, cati și cu împareșchereș romanuluș cu romanuș, pentru școl'a romanii se n'abia cine și i șperuș intereseș și pasurile și se ăsa la loptuș în diști și pentru bineș romanuluș, ci ei că deputatuș acolo se se mai lăduș, omu s'au lădușu și în dișt' d'iu Clușiu, ca reprezenta și pe romanii, și candu li despoșcuș de dreptuș, și ca poporulu e multimicu cu tôte ce faceș ei, și asia romanii și nemeseș remessaș totu șaraș și totu horopșitiș pãna candu voru capatuș minte.) —

Romanuluș areș lipsa de credințăș tareș în Ddieu, în monarhu, dar' apoi și în virtuteș șaș propria, și pre langa acetă ștarinduș în continuș pentru dreptuleș politiceș careș comutuș deca legeș natoreș și a lui Ddieu; nu va șuferi îndelungatuș neindreptareș, ce ian croit-omnuluș pofitoruș de șuprematiăș lui Ddieu, se va știngeș și se va respici că fumulu! —

Șca e vola.

Domnule Redactore!

Daș ecii bine, ca în Ungari'a cetăționeș transilvanaș e cunoscutăș forteș reș, adiaș totu după informatiuneș șeu de totu șafă, șeu incuș unilaterel. Anumeș noi romanii nu vreaș se ne pricepaș acoloș nimeni, ăraș intr'aceștoș foieș maghiareș buciomaș intr'om'u, ca nouăș nu ne lipseseș nimicuș pe lume, ci ca ștencușu intruș tôteș e gali, cu cineș și noi insine! —

Intreș acetăș „Unio” dn. 17 Nov. voinș ăraș se intinșceș adevoruluș șcapăș totuș din cunctoș o marturieș, după careș noi ștencușu în adereș respiniș în ștareaș ștateș. Aiciș va întrebăș oșcineș, careș fostuș aceaș ștareș vechieș. Aceșș se cunôșceș mai luminoșuș din legileș țiereș. Daraș fiinduș aceșș legiș nu sunt cunoscutuș în publicu, me roguș că macar o parteș din eleș se reproducăș în Dtaș în limbaș loruș originaluș, pentruș incuș o parteș a publiculuș se le emonșcaș bineș și apoi se șruncuș cu petriiș în noi, decaș le numimș brutaliș și barbăreș. Aceșș aru ș:

Az Approbata Constitutio kból.

Ide meș értvén az Oláh, vagy Görögök sectáján lévők, kik pro tempore szegvedetnek, usque benelicam Principum et Regiorum. (Part. I. tit. 1. art. 3.)

Noha az Oláh Natio sz Hazában, sem a Stansok között nem számláltotok, sem vallások nem a recepts religiók között valók; mind az által propter regni emanolamentum, miglen páditatnak, az Oláh egyházi rendek ehez tarták magokat.

I. Püspököt a fejedelmektől kérvénnyel olt, a kit egyenlő tetszésből az Oláh papok alkalmazásának esmérnek; kit ha a Fejedelmek illendően itélnek lenni, vagy adgyknak confirmatiót reá, mind a Fejedelmek hűségére a mind az ország javára, és egyenlő szükesség dolgokra nézendő conditiók és módok szerint.

II. Az oláh püspökök, esperestek és papok a visitatásnak idején a külső tiszteknek hatalomba magokat ne szavoltassák, külső dolgokat ne igazassanak, exemptiók a félséki ne tegyessenek; hanem visitatják csak a magok papjait és deakjait, bezekajkajokat, ezimterjenjeket, temetőjüket; házavulandó személyeknek vagy populatiójuk vagy elválasztásukat, az ő modgyok szerint való egyházi szolgálataikat, Ecclesiá követeiket és több hasonló csak az ő tiszteket és állapotaikat illető dolgokat; azokban mindazáltal az országunk végezéséhez alkalmaztatván magokat; külső

büntetésekbe, bírágásokba magokt nevelgíték. (Part. I. tit. VIII. art. 1.)

Földes Uroknak proprietása hogy jövőre néve annál inkább ne periclitajon, az Oláh papok annamint bizonyos honorarimmal, de csak állapították és értékekhez illendőleg tartoznak; kibn ha a földesurnak képtelen szaksága lenne, a vármegyét requirálván, convalescencia limitálják el, ennek nem haszát, ugy, mint örökégen rendtartásá pondráván, az Oláh papoknak pedig fát, mikélyt meg házasodnak, vagy külön kevényen lenyekt, ha nem papok, repetitassák a szerent, amint az egyéb jobbgyokok; sőt ha gyrnokok, vagy ha egyéb áránt nótelen legények, akárhol találtassanak Apjuk mellet, meg foghatassák, és kezesség alá vethessék apjokan kívül valokat pedig repetitassák akár mi idős korokban. (Part. I. tit. VIII. art. 3.)

A mely Oláh pap igaz ok nélkül divortialis valakit, vagy más vallásos valakit eopulnis, vagy todva, két feleségű embert vagy pedig el ragadott s nem pedig rendesen meg két személyeket; vagy olyanoakat, kik az ország végezési szerent való iton és modon nem szabdittatnak egy más mellé állani, vagy elsőben a külső büntetés véghez nem viték, vagy a kikkel Ecclesián kellene követelni a emulatnak, mind az ilyen papokat ha az eszeretek nem büntetések érdemek szerent, meg érvény a tisztek, amonélják: ha mégis posthabesálnak intra quindenam meg nem büntetnek, az eszeretek kiváltassanak tisztektől; a papokra pedig a külső tisztek látassanak törvényi és büntések magok érdeme, és az ország vége zési szerent külső büntetéssel 200 f. Az Oláh püspök pedig papagoktól priválják, ha ugy fogják édemelni. (Part. I. tit. VIII. art. 4.)

Az Oláhokról. Noha az Oláh nemzet proper bonum publicum ádmittaltaték ez Hazában; mind az által nem vévén eszében állapottjának alacson voltát, némely nemes Atyánk-fiat im pediaták hogy az ő inueneke ne legyen szabad munkálkodni. Végzetett eszék azok ellen, hogy a magyar nationak ne praesorbáljanak, és ennek utána senkitis a felelybb meg-irtokból meg ne háborítsanak. (Part. I. tit. IX. art. 1.)

III-ik rész V. tit. I. art. ből, melyben való kedvezés magok viselésével nem hogy érdemlenek, de sőt naponként árad ros celekedtek; sőt sok helyeken majd nyilván való erőszakkal ének a több nemzeteken és azoknak határin etc. etc.

Kalgyerek felől. A mind hogy az Oláh Nationak vallása is nem a négy recepta Religioi közötti való, ugy az a szerent, melyben lévőik Kalgyereknek nevezetnek, nem acceptatított sőt inkább meg tilalmaztatott. Hagyattatik annakokért mostanis az országok és fejedelmek nek szabados dispositiojokra, ugy, hogy valamikor illendőnek vagy szükségesnek itélt, helyességel excludáltassanak. (Part. III. tit. VIII. art. 1.)

Hunyad Vármegyében felelégek után nemis funduson I-ko Muntyának a Nemességök záno által lopást, gyilkosságot és egyéb czégrez vétkeket celekedvén, hogy az 1624 esztendő ben a later Oláh papoknak meg fogásáról írott Articulus szerent, ha kiknek magoknak elegendő zálogok nem találtak, comperta rei veritate avagy kezesség alá vethethessenek, végzetet. (Part. V. Edictum XXXIX.)

Oláh papokról. Holott még a residentáltlan nemis személyeket is sok dolgokban, sőt némely casusokban nagyobb rendeket is arrestálnak; anyival inkább az Oláh papokat, kiknek országosságok, vagy egyéb czégrez vétkében való életek felől bizonyos suspicio vagyon, a Tisztek meg foghassák, és a dolgoknak kiváltá hoz képest vagy árestóban tartásák, vagy jó kezesség alá inquiráltatván felőlök, törvény szerent igazságtk el dolgokat; de törvény előtt meg ne kósították. (Edictum XLII.)

A mely Oláhok az előtti rosa szokások szerent, tolvaj modon igazodnak el feleségek magoknak, magok halálal büntetessenek, ha a léányzó vagy aszanyon emberis nem consentált, a vagy azoknak attyok vagy anyyok a kiknek incumbált; ha pedig azoknak consensusok jár- rútt díjoknál változassak; mely díj a földes

urnak adassák, az hol a hatalmat éselekedték; a tisztekis díjot exigáljanak; a több complice- sek pedig díjoknál változassak a tisztektől.

Ha mely nemis ember az a féltéldokban patrociniás az Oláh papoknak, a tisztek törvényi prosecuálják, az illegitimum divortium pedig invigurosusnak legyen. (Edictum XLIII.)

Oláhokról. . . (kivonatt). Tegezszel, királd, pallossal, tákányál, dácsával és egyéb fogy- verekkel járni me mérészeljen etc. etc. (Edict. XLIV. ex articulis annorum 1620. 1622. 1650.)

A Compilata constitutióból.

Az Oláh papokis hoztak olyan alkalmatlanságot, hogy némely nemes Atyáknaknak, kik közüllök ugyan azon a sectán vannak, vagy magokan vagy jobbgyokyon törvénytelen büntetésekkel celeszenek, a Vladica is olyan dologban elegitit magát, mely nem az o tisztt illet; ha kit pedig közüllök efféle excessusért in jus akorádók atrahálni, residentáltlan lévén, hol legyen competens forma, nem tudjuk. Asért a mag bántodott félnek sbiturimában legyen, ha Vármegyén akarja e keresni, vagy Táblán, az olyan dolgokat patráló Vladicát; a Vármegyéről pedig transmitáltassák Táblán, ha oncsának monostja egy kíványá, és tartozókt két-zás forintig kezest állatni, hogy a törvényt végig állja, légenysa miből a triumphans félnek satisfactio impendálói. (P. I. tit. I. art. 9 de s. 1655.)

Némely Oláh es, eretek és papok privata inquirálók, vagy magok privatomoktól viseltelen, magok halgatojok közülli némelyekre nehezeltvén, egész falokat tiltottanak ei a templomtól, holz emberekis el nem temetettek, a kivediktetés kezeletelen hagyták meg halni. Concludáltok eszt, hogy az Oláh Vladica sőt amisione honoris et oticui az ilyeneknek igazán végre menvén, a hol compertáltati fogak az ilyen exorbitáló eszeretek és papok, mind most e mind ennek utána érdemek szerent, semmben nem kedvezvén nekik, igaz törvény szerent meg büntesse. (P. I. tit. art. 10 de s. 1665.)

A vallásos proselytiamust illetőleg.

Az 1568-ban Janus 6-kán tartott Tordai országgyűlésnek XIII. törvény czikkje:

„Elszédgének aláztosan jelentjük: sokan vagnak az Felszédg országában, kik az sok papoknak, kit Felszédg kegyelmességéből a püspökégnék tiszre választott, nem engednek, hanem a régi papoknak, és azok tévelygésének engedvén elléni állának. Őtet az ő szűzben elő nem bocsáttyák; könyörgünk Felszédgnek, hogy Felszédg országával tett előbbi végzése szerent az Evangéliumok kegyelmesen engedjen elmentetel, és az ellen való vakmerő hátorokdotat büntesse meg.”

Ugyan Tordán 1569ben tartott diestéről art. XVI.

„Az Oláhok a kik Istennek ígjététték a praedicatoroknak, kik az Istennek ígjététté igazán hirdetik közöttök, egy kalngya buzát adjon minden házas ember.”

(Va armá.)

UNGARIA. **Dela dicta.** Din sinedi- tie din 7 si 8 Nov nu ne interesea ale de- catu, ca in cea din urma in contra algeriei de- putatului dela Pecica aradana s'a ordonat investigiatiune si G. Vaghsó e comisia recereta- rioru. — Er' decursulo algeriei br. Ios. Vesse- lény, in contra carsia cá nelegala protestara 17 comone din cerculu Cehului (Soloncu medio) placú dicta, ca br. V. se venicá! — Si, aodi minune! din ce tamen se respinsera petitiune comunitatoru romane?! — Cad, astutiisí aeloru comone nu data atestate providute cu sigilulu comunitatu, ca algeria n'a fostu nelegala; ergo a legala. Va se dice, inaintea dicta din Pest'a autoritatea unui antice e mai multa compari- toria decau a unei comone intregi, cá om comuna intregá, care nu e espusa vendiari, s'ar puté corumpe mai lesne decau unu antiore, care trebuie se asculte si se tremore de inaintea boierloru cu infuistia. Asta procedere e pré arbitrarie si demontezata pré multa tenere de parte, incatu cere si respilare la coru! Apoi cine ce mai are de sperata dela aemeri alegeri?! Mai inoreditive, mai jurati in vorbele celoru, nu voru decau a insiela! Asia ve trebur, deca nu ve escerctati dreptulu cu taru necersabile. —

Siedint'a din 13 Nov. a fostu plina de

interpelatiuni: Cea de autisá fi a lui Matricio Jókai, care dice, ea e insercinata a dá o petitiune camerei dela coloniá maghiara din Constantinople, prin care se plange acésta, ca se face negotiatiura rúndea cu fete maghiara si inca copile de 10—12 ani, cari se amagesc si se tragu pe nai dela granitiele Ungariei si leste se atrápata si venú cá de valave pentru cate 4—20 galbei in Constantinople, si deca soaps, fiindu amoniatu cu perdere a vieii, confugu la nonciaturá austriaca, care poie le restitué de nou in locu de ale scapá si cantandu adopsto la coloniá maghiara, pana esnda se so reitórora in patria, agintele austriac. Vecera le respinge denegandu oroce austrice si asia ér' devino selave. Coloii maghiare recurge la ministeriulu maghiaru, cá se medilo- césca la internuatiuná austriaca egala protec- tiune si pentru maghiaru. Jókai interpelaza dara, deca min. de interne a facutu ceva dispunetiune energica in casu' acésta?

Br. Wenckheim min. de interne, responde, ca casulu acésta nu i a fostu cunoscutu. De- spre alte asemene casuri din Alcesandria si Galro, a facutu dispunetiuni energiose pentru de a le se incuti reitórora in patria, dar' apromite, ca va contribui a sterpi asemene abusuri. Jókai se multamesc cu respunsulo.

Swetozár Miletics, dep. erbu face 3 interpelari a in casu' corabisí „Germania" cu casulu dela Rusciun, pe care se omorira cei 2 serbi, intrébandu pe min., ca va ré medioci, cá regimulu trecesen se depuna pe resp. Mithad- Pasia si consulu austriacu se se departeze din oficiu; ér' Turcia, a carei prosperare din punctu esintialu constitutionalu a natiunii serbice nu e ertatu a o inaintá, se so silésc a garanta, ca nu se voru mai intempá asemene casuri?

In interpellatiunea a 2-a intréba Miletics pe min. presideinte, deca demisionara functionari- loru si a profesorilor din Croatia si Slavonia, s'a facutu cu scira si infuistia lui, si in casu de asia cu ce justificá min. astelulu de procede- re, ce compromite pacet? Deca rescriptulu privitoru la ordinea dicta si a algeriei s'a emisu prin infuistia si aprobarea lui si in casu de asia cum justificá mediciores unui astelulu de octroiuri? Er' deca nu, ds consiliu, cá coró- n' a se rétraga rescriptulu din 20, se demisioneze pe consiliiari de acum, ad. pe cancelariu prov. si locuientioru de banu, inlocuindu cu alitu capaci de a mediloii o imbacre sincera.

e) Intréba pe intregu ministeriulu, deca e aplicatu, ca dupa apromisiunea din 18 Iunie decisa in dieta, se je inainte catu meí erundnóntiunulu congresulu serbescu din 1861 pronuendulu intr'unu proiectu de lege dicta.

Presideinte min. Andrássy és a o leatiune despre interpelare, care ar' trebui se fia simple si precias. Si in fine denegandu calitate de interpellatiune la cele intrébate de Miletics intréba si camera, deca considera aceste intrébare de interpellatiuni (strigate negative). Totusi cá la nesce obiecte venite inainte din in- tempore respunde: ca in casu' Germaniei s'a ordonatu cercetare si se astépta resultatulu, care se va comunicá camerei. La a 2-a interpelatiune, ca nu póte lúo asprasi responsabilitate formula, cá la cea morala a aceluor ordonstioni bucrésnu iea parte. Cu privintia la congresulu serbescu responde, ca se va face proiectu de lege, candu gubernulu nu va fi impeditacu prin multele sale lucruri. —

Miletics se declara nemulitimitu cu respunsulo si si pastreza dreptulu a responde la cele die de ministeru.

Mai incolo se facú vorba mults in casu' lui Bözörményi, pentru care comisiunea afli cu osle, cá se se dó voia procuruorulu generalu a'n trage la judecats de presa. Miletics dede o motiune, cá se se tréca la ordinea dicta asupra acestu obiectu si in fine se decise cá propunere lui Miletics se nu se tiparésca neci propu- nera la discutiune. — Pana in 18 nu va fi sinedintu. Timpuu trece si tace si casu' a nati- nalitatulu va veni inainte ad esdenda grae- ca(?) Dar' ca deschia a ununii ore s'a inchisú de cine?

Conferintiile deputatiloru greco- orientali.

Intre deputati serbi si romani gr. ori- entu se tiénaru vreo 3 conferintie in casu' a coordina- tioru metropolitioru romana si serba. In conferintia a 3-a s'au invoiutu pe deplinu cu pucine exceptiuni in punctele urmatorie:

* Az Oláh jobbgyóság t. I. kéntelen volt a maga tulajdon szótörök inueneit, a magyar földes urak számára urbéri aitolatott tenai. Sz.

* Tehát az Oláh papokat még csak csupa gyatobul is le lehet fogni! Sz.

